

”Kun paholainen tuli kylään” – Ekologisen kansalaisuuden neuvottelua verkkokeskustelussa

Annu Markkula

TIIVISTELMÄ

Kuluttajille on annettu merkittävä rooli kestävän kehityksen toteutumisessa. Vihreän kuluttajuuden rinnalle on viimeaikaisissa ympäristöpoliittisissa keskusteluissa nostettu vihreä kansalaisuus. Kuten vihreästä kuluttajuudesta niin myös vihreästä kansalaisuudesta on luotu erilaisia muotoiluja. Samanaikaisesti myös poliittisen toiminnan areenoja on haluttu määritellä uudelleen. Kansalaisten poliittiselle aktiivisuudelle onkin löydetty uudenlaisia kulttuurisia areenoja esimerkiksi verkkoyhteisöistä. Artikkelissa tarkastellaan miten ympäristöaiheisessa verkkoyhteisössä neuvotellaan eräästä vihreän kansalaisuuden muotoilusta, ekologisesta kansalaisuudesta. Analyysissä tunnistetaan kaksi kansalaisuuden diskurssia: kuluttamisella vaikuttamaan pyrkivän kansalaisuuden diskurssi ja sosio-ekologisesti kestävän kansalaisuuden diskurssi. Artikkelissa tarkastellaan ekologisten kansalaisuuden mahdollisuuksia ja pohditaan käsitteen mahdollisuuksia irrottautua individualistisista näemyksistä kuluttajista kestävän kehityksen toimeenpanijoina.

JOHDANTO

Kuluttajien merkitystä kestävän kehityksen toteuttajina korostavia lähestymistapoja on usein kritisoitu individualistisiksi (mm. Eräranta & Moisander 2006, Moisander 2007, Autio ym. 2009). Silti monissa ympäristöpoliittisissa linjauksissa kuluttajien rooli kestävämmän yhteiskunnan saavuttamisessa on edelleen merkittävässä asemassa. Kestävää kehitystä eteenpäin vievät, ympäristöasioista kiinnostuneet kuluttajat nähdään näissä linjauksissa päämääräorientoituneina, merkittävinä markkinatoimijoina, jotka käyttävät ostovoimaansa yhteiskunnallisen muutoksen aikaansaamiseksi ja valitsevat ekologisia vaihtoehtoja myös muissa arkisissa toimissaan.

Viime aikoina katseet ovat kasvavassa määrin kohdistuneet kansalaisiin kestävän kehityksen toimijoina. Kansalaisuuteen on myös liitetty kuluttajuutta ja kansalaisuuden ja kuluttajuuden toimija-asemien on katsottu kietoutuvan toisiinsa. Kansalaisuuden uudelleenmäärittelyissä myös poliittisen

toiminnan kenttää on alettu tarkastella uudelleen. Kun kansalaisuus on perinteisesti käsitetty kansallisvaltioon liittyvinä oikeuksina ja velvollisuuksina, pyritään nyt löytämään kansalaisuutta, joka ei olisi sidoksissa kansallisvaltioon. Samanaikaisesti myös kansalaisuuden määrittelykonteksteja on haluttu laajentaa. Esimerkiksi verkkoyhteisöt on nähty uudenlaisina kulttuurisina kansalaiskeskustelujen areenoina, jotka mahdollistavat uudenlaisia, demokraattisempia merkitysneuvotteluja globaalissa kulutuskulttuurissa.

Tarkastelen tässä artikkelissa miten ympäristöaiheisessa verkkoyhteisössä neuvotellaan kansalaisuudesta. Aineistonani on ympäristöasioita ja kuluttamista käsittelevä yhdysvaltalaisessa kontekstissa tuotettu verkkokeskustelu. Käsitteellisenä työkaluna käytän Andrew Dobsonin (2003) muotoilemaa ekologisen kansalaisuuden käsitettä. Diskurssianalyysiä käyttäen olen tunnistanut aineistosta kaksi kansalaisuuden diskurssia: kuluttamisella vaikuttamaan pyrkivän kansalaisuuden diskurssin ja sosio-ekologisesti kestävän kansalaisuuden diskurssin. Nämä diskurssit kuvaavat ekologisille kansalaisille kulutuskulttuurissa tarjolla olevia subjektipositioita ja valottavat ekologisen kansalaisuuden mahdollisuuksia ja rajoitteita. Artikkelin lopuksi tarkastelen ekologisen kansalaisuuden mahdollisuuksia ja rajoitteita sekä pohdin käsitteen mahdollisuuksia irrottautua individualistisista näkemyksistä kuluttajista kestävän kehityksen toimeenpanijoina.

KESTÄVÄ KEHITYS JA YHTEISKUNNALLISET TOIMIJAT: KATSE KANSALAIISIIN

Monissa ympäristöpoliittisissa linjauksissa kuluttajien rooli kestävämmän yhteiskunnan saavuttamisessa on nostettu merkittävään asemaan. Kuluttajia opastetaan omaksumaan kestävämpiä elämäntyyylejä, sillä kuluttajien valinnoilla katsotaan olevan huomattavaa merkitystä kestävän kehityksen toteuttamiseksi. Näiden keskustelujen taustalla vaikuttava Brundtlandin komission raportissaan *Our Common Future* (WCED 1987) esittämä ”kestävän kehityksen” käsite on muodostunut keskeiseksi ohjaavaksi ohjenuoraksi keskusteluissa ympäristön ja yhteiskunnan suhteista niin kansainvälisellä kuin kansallisellakin tasolla (Lafferty & Meadowcroft 2000). Käsitteen pohjalta on kuitenkin syntynyt useita eri kestävän kehityksen versioita, joissa jaetaan erilaisia rooleja ja vastuita kestävän kehityksen toteuttamisesta sekä kuluttajille että yhteiskunnan muille toimijoille.

Susan Baker (2006) jakaa kestävän kehityksen versiot neljään luokkaan. Kestävän kehityksen ”ideaalimallissa” korostetaan luontokeskeisyyttä ja nähdään ihmisten ja luonnon suhde vastavuoroisena. Tavoitteena on sosiaalinen ja yhteisöllinen hyvinvointi. ”Vahvan kestävän kehityksen” mallissa ympäristönsuojelu nähdään taloudellisen kehityksen ehdottomana edellytyksenä. Valtioilla on vahva rooli ympäristönsuojelussa ja poliittisen osallistumisen kenttä ja mahdollisuudet ovat laajat. Kehitystä arvioitaessa määrällisen kasvun sijaan korostetaan laadullisia tekijöitä. ”Heikon kestävän kehityksen” mallin tavoitteena on yhdistää talouskasvu ja ympäristönsuojelu. Taloudellinen kasvu nähdään ympäristön suojelun edellytyksenä. Ympäristö nähdään mitattavissa olevana resurssina, jonka tilaa voidaan hallita teknologisten innovaatioiden ja erilaisten maksujen, verojen ja lupien avulla. Heikoin ”kestävän kehityksen” versio, saastumisen kontrolloiminen, edustaa

ihmiskeskeisintä kestäväen kehityksen muotoilua. Tässä kehitysversiossa ympäristöasiat nähdään ongelmina, jotka voidaan ratkaista teknologisin keinoin.

Kestäväen kehityksen haasteisiin vastaamiseksi kuluttajien lisäksi katseet ovat viime aikoina kohdistuneet myös kansalaisein yhteiskunnallisen muutoksen toimeenpanijoina. Kuluttajuus ja kansalaisuus eivät olekaan aina olleet eriytyneitä (Trentman 2007). Vastaako kansalaisuuden ja kuluttajuuden yhdistävä muotoilu sitten paremmin kestäväen kehityksen haasteisiin ja antaako se kansalaisille ja kuluttajille – kuluttajakansalaisille – paremmat mahdollisuudet toimia kestävämmällä tavalla? Kuluttajien merkitystä korostettaessa ei aiemmissa muotoiluissa olla huomioitu, etteivät kuluttajat suinkaan toimi arkisen yhteiskunnallisen kontekstinsa ulkopuolella. Ympäristöasioista kiinnostuneet, ”vihreät” kuluttajat on nähty perinteisesti päämäärä-orientoituneina, merkittävinä markkinatoimijoina, jotka käyttävät markkinoilla ostovoimaansa yhteiskunnallisen muutoksen aikaansaamiseksi. Tällaisia kuluttajien merkitystä kestäväen kehityksen toteuttajina korostavia lähestymistapoja kritisoidaan kuitenkin jatkuvasti individualistisiksi ja riittämättömiksi keinoiksi kestävämmän yhteiskunnan toteuttamiseksi (mm. Eräranta & Moisander 2006, Moisander 2007, Autio ym. 2009). Onko kansalaisuuskäänteellä sitten paremmat mahdollisuudet kestäväen kehityksen edistämässä?

EKOLOGINEN KANSALAISSUUS

Kansalaisuuskeskusteluja ovat perinteisesti hallinneet kansalaisvaltioihin sidoksissa olevat liberalistinen ja tasavaltalainen kansalaisuusikäitys. Liberalistinen näkemys korostaa yksilön oikeuksia ja vapauksia ja tasavaltalainen näkemys korostaa kansalaisvelvollisuuksia. Ympäristöongelmien globaalin luonteen johdosta poliittisten teorioiden parissa kansalaisvaltioon sidoksissa olevan kansalaisikäitys on kuitenkin kyseenalaistettu ja kansalaisuutta on alettu määrittelemään uudelleen (esim. Isin & Turner 2002). Kun kansalaisuus on perinteisesti käsitetty kansallisvaltioon liittyvinä oikeuksina ja velvollisuuksia pyrkii keskustelu uudenaiaisesta kansalaisuudesta nyt määrittelemään kansalaisuutta, joka ei olisi sidoksissa kansalaisvaltioon ja sen rajoihin.

Historiallisesti kansalaisuus ei olekaan aina ollut kansalaisvaltioon kytkettyä (mm. Heater 1999, Delanty 2000; ks. myös Isin & Turner 2002, Dobson 2003). Kestäväen kehityksen näkökulmasta uudenlaisen kansalaisuusikäityksen, erityisesti vihreän kansalaisuuden, on toivottu mahdollistavan uudenlaisia ratkaisuja globaaleihin kehityshaasteisiin. Ympäristöpolitiikan parissa vihreästä kansalaisuudesta onkin syntynyt useita erilaisia tulkintoja (Saíz 2005, Gabrielson 2008). Vihreän kansalaisuuden muotoilujen joukosta erityisesti Andrew Dobsonin (2003) kehittämä ekologisen kansalaisuuden käsite on nostettu esille teoreettisesti innovatiivisena (Bullen & Whitehead 2005, Saíz 2005). Dobson on pyrkinyt luomaan nyky-yhteiskunnan haasteisiin vastaavan jälkikosmopoliittisen kansalaisuuden käsitteellistykseen. Dobsonin mukaan kyseessä on kansalaisuuden muoto, jonka arkkitehtuuri rakentuu seuraavien ulottuvuuksien varaan: (1) oikeudet ja velvollisuudet;

(2) toiminnan yksityisen ja julkinen piiri; (3) kansalaishyveet ja (4) toiminnan tilalliset ja ajalliset ulottuvuudet.

Dobsonin (2003) mukaan ekologinen kansalaisuus on jälkikosmopoliittisen kansalaisuuden yksi erityinen muoto. Ekologisen kansalaisuuden oikeudet ja velvollisuudet eivät perustu perinteisiin kansalaisoikeuksiin ja velvollisuuksiin. Ekologisen kansalaisuuden velvollisuuden perusta rakentuu ekologisen jalanjäljen (Wackernagel & Rees 1996) koolle: suuren ekologisen jalanjäljen jättävillä on velvollisuus pienentää jalanjälkeään ja vastata jalanjälkensä seurauksista globaalilla tasolla. Ekologinen jalanjälki onkin Dobsonin mukaan ekologisen kansalaisen versio poliittisesta tilasta ja se ilmaisee ekologisen kansalaisuuden velvollisuuden lähteen ja kohteen.

Dobson (2003) korostaa, että ekologinen jalanjälki ulottuu kansallisvaltioiden rajojen ulkopuolelle ja sen vaikutukset ulottuvat pitkälle tulevaisuuteen. Ekologinen kansalaisuus onkin tilallisesti ja ajallisesti selkeästi perinteistä kansalaisuutta laajempi käsite. Ekologisen kansalaisuuden toiminnan tilalliset ja ajalliset ulottuvuudet eivät myöskään rajoitu perinteisellä tavalla kansallisvaltion julkiseen tilaan vaan kansalaisuutta harjoitetaan sekä yksityisen että julkisen piirissä yhteiskunnan monilla eri tasoilla. Ekologisten kansalaisten ensisijainen hyve on oikeudenmukaisuus, mutta sen toteuttamiseen tarvitaan myös tiettyjä luonteenpiirteitä. Oikeudenmukaisuuden saavuttamiseksi kansalaisuushyveinä voidaan Dobsonin mukaan nähdä siten myös ”feminiinisiä” hyveitä kuten huolenpitoa ja välittämistä, joita harjoitetaan sekä yksityisen että julkisen toiminnan piirissä.

POLIITTISEN UUDET NEUVOTTELUAREENAT – VERKKOKESKUSTELU KULTTUURISENA TOIMINTANA

Dobsonin (2003) lisäksi myös monen muut kirjoittajat ovat kiinnittäneet huomiota poliittisen tilan uudelleenmäärittelyn tarpeeseen (mm. Massey 1994, Amin ym. 2003, Amin 2004). Poliittisen tilan uudelleenmäärittelyn tarpeella ei viitata vain kansalaisvaltion rajat ylittäviin kansalaisuuskäsityksiin vaan myös niihin erilaisiin konteksteihin, joissa kansalaisuuden muodoista ja ehdoista neuvotellaan. Muun muassa verkkoyhteisöt on nähty uudenaikaisina kansalaiskeskustelujen areenoina, jotka mahdollistavat uudenlaisia kulttuurisia merkitysneuvotteluja globaalissa kontekstissa (Scammel 2000, Firat & Dholakia 2006).

Kulttuurisen kuluttajatutkimuksen näkökulmasta internetperustaiset verkkoyhteisöt voidaankin nähdä perinteisen paikallisuuden rajat ylittävinä kulttuurisen tuotannon konteksteina. Firat ja Dholakia (2006) näkevät verkkoyhteisöissä kuluttajien voimaantumisen mahdollisuuksia. He korostavat, että verkkoyhteisöt lisäävät läpinäkyvyyttä, moniäänisyyttä ja kulttuurista dialogia markkinoilla ja mahdollistavat vaihtoehtoisten todellisuusversioiden luomisen. Tällainen käsitys toimijasta korostaa siten tiettyyn kulttuuriin, yhteiskuntaan tai elämäntyyliin kuulumisen sijasta toimijan aktiivisuutta ja mahdollisuuksia neuvotella merkityksiä ja ottaa osaa kulttuurin luomiseen moninaisten yhteisöjen verkostossa.

Verkkoyhteisöissä käytävät keskustelut eivät enää määrity helposti "paikallisen" ja "kansallisen" kategorioiden avulla vaan merkitysten leviämismahdollisuudet ovat muuttuneet translokaaleiksi (vrt. Silk 1999). Esimerkiksi Beck ja Beck-Gernsheim (2001) ovat tuoneet esiin kuinka verkkoyhteisöt voivat mahdollistaa myös toimijat kokemaan itsensä uudella tavalla globaaleiksi poliittisiksi toimijoiksi. Näkemykset globalisaatiosta maailman "kutistumisena" yhdeksi tilaksi ja *paikallisuuden* käsitteen muuttumisesta (Held 2002, Giddens 1990, Harvey 1989) puoltavatkin uudenlaisten globaalien poliittisten toimija-asemien mahdollistumista verkkoyhteisöissä.

AINEISTO JA MENETELMÄT

Verkkokeskustelu kansalaisuuden neuvotteluareenana

Aineistoni muodostuu strategista kuluttamista käsittelevästä englanninkielisestä verkkoartikkelista ja sitä seuranneesta keskustelusta Worldchanging- ja Gristmill-sivustoilla¹. Worldchanging ja Gristmill ovat ympäristöaiheisia verkkoyhteisöjä, jotka ovat lähtöisin Yhdysvalloista. Aineistoni muodostuu Expo Vancouver –tapahtuman pohjalta Worldchanging-sivustolla 26.3.2007 julkaistusta verkkoartikkelista "Strateginen kuluttaminen: Miten muuttaa maailmaa ostamisen avulla?". Artikkelissa käsitellään kuluttamista keinona kestäväen kehityksen edistämiseksi. Artikkelia seuraavat Worldchanging-verkkoyhteisön muiden osallistujien kommentit sekä Gristmill-sivustolla samasta artikkelista 2.4.2007 aloitettu keskustelu, joka on otsikoitu "Kestävä kuluttajuus – totta vai tarua?". Analyysiä tehdessäni viimeiset kommentit keskusteluun Worldchanging-sivustolla on päivätty 13.4.2007 ja Gristmill-sivustolla vastaavasti 3.4.2007.

Analysoitavan tekstikorpuksen pituus on noin 15 sivua (Times New Roman 12 pt., riviväli 1). Keskusteluun strategisesta kuluttamisesta on osallistunut yhteensä 34 henkilöä. Worldchanging-sivustolla osallistujia on 25 verkkoartikkelin kirjoittaja mukaan luettuna ja Gristmill-sivustolla osallistujien lukumäärä on yhdeksän. Keskusteluihin osallistujat olen nimennyt analyysissä esitettävissä aineisto-otteissa kommentoijiksi ja heidät on erotettu keskustelun kulkuun perustuvalla kronologisella numeroinnilla.

Etnometodologisen diskurssianalyysin ja foucault'laisen diskurssien tutkimuksen risteyksessä

Methodisena lähestymistapani on sosiaaliseen konstruktionismin teoreettis-metodologiseen viitekehykseen nojaava diskurssianalyysi, jossa yhdistän etnometodologista ja foucault'laista diskurssien tutkimista (Gubrium & Holstein 2003, Moisander & Valtonen 2006). Etnometodologisesti suuntautuneen diskurssianalyysin ja foucault'laisen diskurssien tutkimisen yhdistä-

¹ Olen kääntänyt englanninkielisen alkuperäisaineiston metodisen lähestymistapani edellyttämällä merkitystarkkuudella.

minen tarjoaa keinoja tarkastella miten laajempia kulttuurisia merkityksistä neuvotellaan arkisen sosiaalisen vuorovaikutuksen tasolla.

Diskurssilla tarkoitetaan tässä artikkelissa sellaista lausumien ryhmittymää, joka tarjoaa kielellisiä keinoja ja tapoja kuvailla tietyn tyyppistä tietoa tietystä kohteesta (Hall 1992, 291). Paikallisesti tuotettujen merkitysten nähdään olevan aina sidoksissa laajempaan kulttuuriseen kontekstiin (Miller 1997). Diskurssien ymmärretään näin olevan osa tiedon ja vallan toisiinsa liittävää ontologisoitunutta järjestystä (Foucault 1978, Dreyfus & Rabinow 1986, Miller 1997).

Yksilöiden sijasta huomio on sosiaalisissa käytännöissä ja näissä käytännöissä toimijoille mahdollistuvissa subjektipositioissa. Subjektiviteetti tuotetaan diskursiivisissa käytännöissä (Potter & Wetherell 1987). Diskursiiviset käytännöt tuottavat erilaisia subjektipositioita, joihin ihmiset asemoituvat ja tulevat asemoiduiksi (Davies & Harré 1990). Nämä asemat sekä mahdollistavat että rajoittavat yksilöiden toimintaa yhteiskunnassa.

Toimijoiden käyttämien diskursiivisten käytäntöjen ja erilaisten todellisuusversioiden ja subjektipositioiden tuottamisen tutkimiseen on etnometodologisesti suuntautuneen diskurssianalyysin parissa käytetty erityisesti retoristen keinojen tarkastelua (Potter & Wetherell 1987, Potter 1996). Etnometodologisen diskurssianalyysin välineet mahdollistavat tarkastelemaan miten foucault'laisittain ymmärretty valta ja vastarinta (Foucault 1980) tuotetaan arkisessa kielenkäytössä. Potter (1996) on esitellyt laajasti erilaisia retorisia keinoja, joita käytetään sekä kuvausten puolustamiseen että kuvausten mahdollisten vaihtoehtojen horjuttamiseen. Faktuaalisten kuvausten luomisessa käytetään konkretisoivia diskursseja. Ironisoivia diskursseja puolestaan käytetään faktuaalisten kuvausten horjuttamiseen ja kumoamiseen. Esittelen seuraavassa Potterin (1996) esityksen perusteella niitä retorisia keinoja, jotka esiintyvät artikkelini analyysisiosion aineisto-otteissa.

Osallisuuden hallinnan keinoja käytetään häivyttämään omaa osallisuutta tuotettuun kuvaukseen ja tukemaan väitteen asemaa. Tämä tapahtuu usein esittämällä, että kuvauksen tuottaja on aiemmin vastustanut nyt puolustamaansa asiaa, mutta harkinnan jälkeen muuttanut mielipidettään. Osallisuuden suoralla tunnustamisella pyritään vakuuttamaan, että omat intressit olisi jo huomioitu kuvauksen tuottamisessa. Osallisuuden hallintaa voi tapahtua myös erilaisin hienovaraisin kielellisin keinoin. Lähtökohtien hallinta liittyy puolestaan neutraaliuden ja selityksenantovelvollisuuden säätelyyn. Tyypillinen esimerkki omien lähtökohtien neutralisoimisesta on esittää toisten esittämiä ajatuksia esimerkiksi lainaamalla suoraan muiden tuottamia kuvauksia asioiden tilasta.

Sanavalinnat ja niiden myötä seuraavat kategorisoimiset ovat keskeisiä kaikessa kielenkäytössä, sillä merkitykset syntyvät vastakohta-asettelujen kautta. Sanavalinnat sulkevat siten aina pois vaihtoehtoja ja ne voivat toimia marginalisoinnin keinoina. Vastakohta-asettelujen avulla tuotetaankin kuvauksissa myös normaaliutta ja epänormaaliutta. (ks. myös Hall 1992). Argumenttia voidaan puolustaa vetoamalla puhuja- tai asiantuntijakategoriaan, sillä erilaisiin kategorioihin liitetään eri tavoin arvostettavaa ja luotettavaksi ymmärrettyä tietoa ja tietämystä. Yksityiskohdilla ja narratiiveilla

vakuuttamisen tehokkuus puolestaan perustuu niiden luomaan autenttiseen, loogiseen kuvaan tapahtumien kulusta ja asiantilasta. Metaforien voima puolestaan liittyy niiden luomiin konnotaatioihin.

Analyysissä käsitteellisenä työkalunani on Dobsonin (2003) kansalaisuuden arkkitehtuuri ja sen erityinen muotoilu, ekologinen kansalaisuus. Esitän seuraavassa ensin aineistosta muodostamani kansalaisuuden diskurssit, tuon esille miten kansalaisuudesta neuvotellaan ja tarkastelen lopuksi Dobsonin ekologisen kansalaisuuden mahdollisuuksia ja rajoitteita uudenlaisena kansalaisuuden käsitteellistykseenä.

KANSALAIKUUDEN DISKURSSIT VERKKOKESKUSTELUSSA

Olen muodostanut aineistosta kaksi diskurssia: (1) kuluttamista vaikutuskeinona korostava kansalaisuuden diskurssin ja (2) sosio-ekologisesti kestävä kansalaisuuden diskurssin. Kuluttamista vaikutuskeinona korostavan kansalaisuuden diskurssi edustaa individualistista näkemystä ja korostaa yksittäisten ihmisten arkisia ratkaisuja. Sosio-ekologisen kansalaisuuden diskurssi ironisoi kuluttamista vaikutuskeinona korostavan kansalaisuuden yksilökeskeisyyttä ja sen rajoitteita avoimesti. Sosio-ekologisen kansalaisuuden diskurssi korostaa yhteisöllisyyttä ja sen mukaan kestävä kehityksen ratkaisut löydetään muilla kuin yksittäisten ihmisten kuluttamiseen kytkeillä keinoilla ja toimintatavoilla.

Kuluttamisella vaikuttamaan pyrkivän kansalaisuuden diskurssi

Kuluttamisella vaikuttamaan pyrkivän kansalaisuuden diskurssi tuottaa yksilökeskeistä toimintaa korostavan kansalaisuuden subjektiposition. Tämä aineistoa hallitseva diskurssi tuottaa subjektiposition, jossa oleva kansalainen uskoo ostamisen ja arjen pienten valintojen olevan keino markkinoiden puskemiseen kohti kestävämpää kehitystä. Diskurssin kansalainen on valmis käyttämään aikaa ja vaivaa tietojen etsimiseen ja vertailuun sekä käyttämään rahallisia varojaan markkinoilla äänestämiseen. Hän toimii esimerkiksi ahkerana tiedon etsijänä, vertailijana ja jakajana ja toivoo muiden kansalaisten ymmärtävän, että ympäristöystävällisen toiminta on itse asiassa rationaalista taloudenpitoa. Diskurssissa korostuu käsitys ihmisten kouluttamisen tärkeydestä. Ihmisten ajatellaan muuttavan käyttäytymistään ympäristöystävällisempään suuntaan kunhan he vain saavat tarpeeksi tietoa valintojensa ympäristövaikutuksista. Ihmisille tulisikin tarjota välineitä arkisten ratkaisujensa vaikutusten laskemiseen kuten seuraava aineistote esittää:

...osa vastausta on antaa ihmisille sellaisia välineitä, joita käyttämällä he näkevät, että heillä ei ole varaa tehdä ympäristölle vahingollisia päätöksiä. ... Tässä on yksi yksinkertainen esimerkki. Törmäsin äskettäin tähän energiankulutuslaskuriin. ... Laskemalla [kahvinkeitin] käyttöni selvisi, että käytän kuukaudessa 13,92 dollaria ja vuodessa 167,23 dollaria pitääkseni kahvini lämpimänä. ... Tuloksesi vaihtelevat sen mukaan juotko kahvia, kuinka kauan olet pitänyt kahvinkeitintä päällä ja kuinka korkean hinnan maksat sähköstä ki-

lowattitunnilta. ... "pointtini" on se, että jos ihmiset käyttävät tätä tai vastaavia laskimia erilaisille sähköisille laitteilleen ja myös lamputilleen, niin he NÄKEVÄT mitkä todelliset kustannukset ovat. ... Ja kun he näkevät konkreettiset kustannukset sen sijaan, että heille kerrotaan, että he "tulevat säästämään jonkin verran rahaa pitkällä aikavälillä", he todennäköisemmin myös ryhtyvät toimintaan. - Kommentoija 23, Worldchanging -

Yllä esitetyssä aineisto-otteessa kuvauksen tuottaja rakentaa itselleen todistajan asiantuntijakategoriaa, joka toimii hienovaraisen osallisuuden hallinnan keinona. Omakohtaisella, yksityiskohtaisesti esiteltävällä kokemuksella laskureista ja niiden käyttökelpoisuudesta pyritään vakuuttamaan laskureiden toimivuudesta ja mahdollisuuksista. Rationaalisesta ekotehokkaasta taloudenhoidosta (vrt. Hobson 2002) hyötyvätkin diskurssin mukaan ympäristön lisäksi kaikki kuluttajat tulotasoon katsomatta. Yksittäisen kuluttajan ponnistelut vihreämpien käytäntöjen edistämiseen eivät kuitenkaan rajoitu "feminiinisesti" kodin neljän seinän sisälle kuten Dobsonin ekologisen kansalaisuuden käytännöt². Ekoinnovaatioiden edistäminen ja kestävien elämäntyylien harjoittaminen kytketään kattamaan yksilölliset ponnistelut myös esimerkiksi harrastusten parissa. Elämäntyyliä kun ei harjoiteta vain kodissa neljän seinän sisällä, eikä elämä myöskään "tapahdu" vain siellä kuten seuraava rationaalisen ekotehokkaan taloudenhoidon periaatteita ironisoivakin aineisto-ote esittää:

Yksi parhaita tapoja edistää kestäviä innovaatioita on saada miljoonat ihmiset tekemään erikoisalansa ja harrastuksensa niin vihreiksi ja sosiaalisesti vastuullisiksi kuin mahdollista... Sama asia pätee kodinkunnostajafriikkeihin, amatäärikokkeihin, matkailuintoilijoihin ja kaikkiin muihinkin harrastajiin... Hitto, näkisin mielelläni golfaajien vihertävän golfin. - Verkkoartikkelin luoja, Worldchanging -

Diskurssin kansalaishyveiksi muodostuvat itsekontrollia korostava oman toiminnan jatkuva tarkkailu ja velvollisuus informoida muita kansalaisia. Pelkkä rationaalinen ekotehokas taloudenhoito ja ekotehokkaista ratkaisuisista tiedottaminen ei diskurssin mukaan kuitenkaan riitä vaan kansalaisten on oltava myös valmiita maksaman voidakseen saada äänensä kuulumaan paremmin markkinoiden vaaleissa. Omien resurssien uhraaminen sekä ajallisessa että rahallisessa mielessä on diskurssin mukaan arvostettava kansalaishyve, jolla saadaan aikaan muutosta. Tämä näkemys ilmenee esimerkiksi seuraavassa aineisto-otteessa, jossa pyritään myös häivyttämään kuvauksen tekijän omia mahdollisia intressejä tunnustamalla taloudellisen epärationaalisuuden mahdollisuuden olemassaolo:

Ollaan todella strategisia kulutuksessamme: Aivan toisenlainen sitoutuneen kuluttamisen taso tulee esille kun kuluttajat lähettävät merkittäviä markkinasignaaleja. Näin tapahtuu tekemällä isoja ostoja, jotka eivät suoraan sanoen ole rationaalisia, mutta joiden luotamme vaikuttavan teollisuuden käytäntöihin. - Verkkoartikkelin luoja, Worldchanging -

² MacGregor (2006) on huomannut, että Dobson käsittelee feminististä kirjallisuutta vain pintapuolisesti.

Kuluttamista vaikutuskeinona korostava kansalaisuuden diskurssi joutuu kuitenkin puolustamaan asemaansa. Seuraavassa otteessa aseman puolustamiseen tarvitaan useita retorisia keinoja. Tekstissä pyritään ehkäisemään ennalta kuluttamisen keinona käyttämiseen mahdollisesti kohdistuvaa kritiikkiä tunnustamalla kuluttaminen osittain syylliseksi ongelmalliseen tilanteeseen. Omia intressejä etäännytetään osoittamalla ymmärrystä niitä kohtaan, jotka haluaisivat tavoitella toisenlaista yhteiskuntaa. Luonnehtimalla ostamisen lopettamisen tavoittelu naiiviksi ajatukseksi marginalisoidaan kuitenkin tämän jälkeen tehokkaasti toisenlaisia todellisuusvaihtoehtoja. Toisenlaisen yhteiskunnan tavoittelijat marginalisoituvat myös metaforisin keinoin poikkeustapauksiksi.

Onko konsumerismi syyllinen? Monin tavoin, kyllä. ... mutta on naiivia ajatella, että maailma lopettaisi tavaroiden ostamisen. Tämän ei ole tarkoitus jättää huomioimatta niitä, jotka valitsevat elämän täysin yhteiskunnan ulkopuolella. Mutta he ovat nyt ja tulevat olemaan, pitkälle tulevaisuuteenkin katsoen, erämaissa eläviä pioneereja. - Kommentoija 7, Worldchanging -

Diskurssi pyrkii monin tavoin kumoamaan toisenlaisen yhteiskunnan olemassaolon tai sen syntymisen mahdollisuudet. Tätä vaihtoehtomuutta tuodaan esille myös seuraavassa aineisto-otteessa esittämällä kuinka kuvauksen laatija on kyllä itsekin harkinnut muita mahdollisuuksia, mutta päätynyt kattavan harkinnan loogisena lopputuloksena siihen myös muiden jakamaan "luonnolliseen" käsitykseen, jonka mukaan muita vaihtoehtoja ei ole olemassa. Argumenttia puolustetaan myös hallitsemalla omia lähtökohtia ja etäännyttämällä kuvausta omista lähtökohdista vetoamalla verkkoartikkelin luojaan jo esittämään näkemykseen tilanteesta.

Toivoisin, että voisin mennä paikkaan, jossa kaikki olisi kestävä ja hiilineutraalia ja ihanaa, mutta surullista kyllä, kuten [verkkoartikkelin luoja] toi esille, sellaista paikkaa ei ole olemassa. Luen parhaillaan erinomaista kirjaa, joka käsittelee tätä aihetta. "Opas Eettiseen Shoppaamiseen"... Kun otetaan huomioon se tosiasia, että emme voi kokonaan vetäytyä pois yhteiskunnasta ja aloittaa alusta (koska me kaikki olemme siitä [yhteiskunnasta] riippuvaisia päivittäisellä tasolla), on tämä kirja todella hyvä ja syvälinen katsaus siihen mitä voimme tehdä ja kuinka suuri ongelma todella on. - Kommentoija 14, Worldchanging -

Dobsonin ekologisen kansalaisen tavoin kuluttamista vaikutuskeinona korostava kansalainen uskoo yksilölliseen toimintaan ja pieniin arkisiin valintoihin. Kuluttajien tulee käyttää ostovoimaansa puskeakseen yhteiskuntaa oikeaan suuntaan ja valita siksi järjestelmällisesti "vihreä" tuotevaihtoehto. Diskurssi ei kyseenalaista markkinatalousjärjestelmää vaan pyrkii kumoamaan muiden yhteiskuntavaihtoehtojen olemassaolon mahdollisuudet. Tämä kansalaisuusdiskurssi edustaakin lähinnä kestävä kehityksen heikkoa versiota, jossa esimerkiksi ekomodernisaatioajattelulla on varsin keskeinen asema ja jossa ihmillisen toiminnan rationalisoinnin ajatellaan riittävän yhteiskunnallisen muutoksen aikaansaamiseen (ks. Baker 2006, Hobson 2002). Hyveellinen, kuluttamiseen vaikuttamisen keinona uskova kansalainen ahertaa arjen valinnoissaan, vertailee ja informoi muita kansalaisia ja tuo poliittisia näkemyksiään julki markkinoiden jokapäiväisissä vaaleissa.

Sosio-ekologisesti kestävä kansalaisuuden diskurssi

Sosio-ekologisesti kestävä kansalaisuuden diskurssi tuottaa kansalaisen subjektipositioon tasapainoista ja onnellista elämää tavoittelevan yhteiskunnan jäsenen. Diskurssi ei määrittele kansalaistoiminnan tapahtuvan kuluttamisen avulla tai sen kautta vaan kansalaisuus määrittyy yhteisöllistä toimintaa ja harmonista luontosuhdetta korostavana olemisen ja elämisen muotona. Kansalaisvelvollisuudeksi muodostuu maan hedelmien käyttäminen viisaalla tavalla. Diskurssin mukaan luontoa tulee kunnioittaa eikä luontoa näin ollen tule myöskään hallita vain ihmisten käyttöön tarkoitettuna resurssina. Teknologisten innovaatioiden priorisoimisen ja yksilöllisten eko-tekosten sijasta diskurssi vaatii mahdollisuuksia toteuttaa aktiivisesti ja omaehtoisesti yhteisöllisempiä, kestävämpiä elämäntyylyjä. Diskurssi kyseenalaistaa ekologisen modernisaation riittävyyden marginalisoimalla sen järjestömäksi vaihtoehdoksi:

... on epärationaalista ja naiivia kuvitella, että voimme ylläpitää modernia amerikkalaista elämäntyyliä. Tämä ajatus nojaa tavanomaiseen optimistiseen uskoon teknologisen innovaation riittävyydestä. Olen optimisti, mutta optimismini kohdistuu siihen, että voimme muuttaa mieltämme [teknologisen innovaation ensisijaisuudesta ja riittävyydestä] ennen kuin katastrofaalinen romahdus pakottaa meidät [yhteiskunnalliseen] muutokseen. Olisi varmasti vähemmän kivuliasta jos organisoisimme itse yhteiskunnallisen uudelleen järjestäytymisemme – verrattuna yhteiskunnan palasten noukkimiseen sen uudelleen rakentamista varten. - Kommentoija 6, Gristmill -

Sosio-ekologisesti kestävä kansalaisuuden hyveiksi muodostuvat luonnon ja inhimillisten toimijoiden harmonisuuden ja vastavuoroisuuden tavoittelu. Diskurssi näkeekin uudenlaisen yhteiskunnallisen kehityksen mahdollisuuden yhteisöllisyyden ja pienimuotoisuuden kehittämisessä (vrt. Fournier 2008). Tähän vaihtoehtoon näyttää kuitenkin liittyvän kulttuurisia epäluuloja. Esimerkiksi seuraavan aineisto-otteen kuvaksessa taloustieteen asiantuntijakategorian keskeinen merkitys kulttuurisesti varteenotettavien yhteiskunnallisten todellisuuksien tuottamisessa korostuu. Asiantuntijakategoriaan vetoaminen toimii argumentin mahdollista kritiikkiä vastaan: taloustieteilijöiden ajatuksia ei voida suoraan kumota pelkkinä romanttisina haavekuvina. Vetoamalla asiantuntijoiden tulkintoihin kuvauksen tuottaja hallitsee lähtökohtiaan ja tuo esille, että esiintuotu näkemys ei ole vain hänen omansa.

[kommentin otsikko:] Paikallisuutta. [kommentti:] ... mielestäni tärkeä, ellei välttämätön askel kohti sopeutumista ja kulttuurimme tuottaman vahingon vähentämistä on keskittyä lyhentämään sitä matkaa, jonka rahamme matkustaa. Tämä ei tietenkään ole uusia ajatus. E.F. Schumacher toi taloudelliset periaatteensa Yhdysvaltoihin ja Eurooppaan jo 1970-luvulla teoksessaan "Pieni on kaunista" (Taloustiedettä jos ihmisillä olisi merkitystä). Jo ennen Schumacheria oli itävaltalainen ekonomisti Leopold Kohr, joka toimi urauurtavasti luomalla "inhimillisen mittakaavan" periaatteita ja hajottamalla isoja kansakuntia pienempiin yksikköihin... - Kommentoija, 6 Gristmill -

Perustellessaan miksi kuluttamisen käyttäminen kestävä kehityksen edistämiseen on ongelmallista diskurssi listaa useita "vihreiden" tuotevaihtoehtoja.

toihin liittyviä ongelmia ja epäkohtia. Diskurssi tuo esille, että ”vihreiden” tuotevaihtoehtojen joukossa on ollut ja on edelleen sekä silmän lumetta että väärinkäytöksiä. Vaihtoehtojen vertailu ympäristöystävällisten ratkaisujen tekemiseksi vaatii lisäksi yksittäiseltä ihmiseltä kohtuuttomia resursseja (vrt. Moisander 2007). Kuluttamisella äänestettäessä eniten ääniä on varakkaimmilla eikä kuluttamisen käyttäminen poliittisena vaikutuskeinona voi näin olla demokraattista. Lisäksi kuluttamisella äänestämisen seurauksena huomio kuluttamisen vähentämisen tarpeesta voi jälleen unohtua. Metaforista rinnastusta käyttämällä diskurssi ironisoi avoimesti yksilökeskeistä toimintaa ja kulutuksen tarjoamista keinona saada aikaan merkittävää yhteiskunnallista muutosta. Tilanne vaatii poliittisen johdon toimia: eihän mitään merkittävää yhteiskunnallista muutosta ole koskaan saatu aikaan ”puolivillaisilla” keinoilla.

Hmm... mielenkiintoinen artikkeli, mutta se ei ota huomioon niitä avainasemassa olevia puutteita, jotka olennaisesti kuuluvat hankkeeseen muuttaa maailmaa eettisen kuluttamisen kautta. Esimerkiksi: mitä enemmän rahaa sinulla on, sitä enemmän voit kuluttaa; mikä tarkoittaa, että eettiseen kuluttamiseen keinona turvautuessamme annamme enemmän käytettävissä olevia ääniä varakkaille kuin köyhille. Se myös laskee sen varaan, että yritykset ovat täysin läpinäkyviä ja rehellisiä kaikista toimittajaketjuistaan (ne harvoin ovat), ja sen varaan, että kuluttajille on aikaa ja energiaa käsitellä valtavia määriä tietoa kaikesta mitä ostamme (meillä harvemmin on). ... Me Tarvitsemme Lisää Poliittista Toimintaa. Muutokset, joita yhteiskunnissa tarvitsemme, ovat jokseenkin valtavia ja me emme pysty toteuttamaan niitä vain ostamalla toisenlaisia tuotteita (tai edes ostamalla vähemmän). Orjuutta ei lakkautettu sillä, että ihmiset ostivat vähemmän sokeria. - Kommentoija 7, Gristmill -

Sosio-ekologisesti kestävänsä kansalaisuuden diskurssi nostaa huomioon myös kysymyksiä ihmiselämässä tavoiteltavan arvoisia asioita. Niin kulutus- tutkimuksessa kuin arkipuheessakin tarpeiden ja halujen pohdinnalla ja kritisoinnilla on pitkät perinteet ja turhien tarpeiden kritisoimiseen liittyvää moralisointia ja normatiivisuutta vastaan varaudutaan seuraavassa tekstiotteessa hienovaraisin osallisuuden hallinnan keinoin tuomalla esiin empaattista asennoitumista keskustelukumppanin asemaan. Kuluttamisen vähentämisen mahdolliseen kritisoimiseen joudutaan kuitenkin vielä varautumaan tunnustamalla uusprimitivismiin ääri vaihtoehdon olemassaolo ja marginalisoimalla se hulluudeksi.

Olen pahoillani, että espressokoneesi on surkea, mutta tarvitsetko sitä? ... Amerikkalaiset ovat nielleet sellaisen harhakäsityksen, että upouusia tavaroita tarvitaan onnelliseksi tulemiseksi. Tarvitsemmeko Blue-Ray:tä tai HD-DVD:tä? Tarvitsimmeko VHS:ää?... En kannata uusprimitismiä tai muuta yhtä hullua. Mutta meidän täytyy lopettaa ostamasta mitä he meille myyvät. Me emme tarvitse upouusia muovin pakattuja asioita tullaksemme onnellisiksi. - Kommentoija 20, Worldchanging -

Diskurssi kyseenalaistaa kuluttaja-aseman merkityksen eri tavoin. Sen lisäksi että kuluttamista kestävänsä kehityksen toteuttamisen keinona kritisoidaan, diskurssissa tuodaan myös esiin, että kuluttaja-asema on vain yksi historiallinen konstruktio (Slater & Tonkiss 2001, Trentman 2006). Historial-

lisesti kuluttaja-asema ei aina seuraavan aineisto-otteen metaforisen vertauksen valossa ole aina edes ollut tervetullut kategorisointi inhimilliselle toimijalle:

Termit "kulutus" ja "kuluttaja" eivät olleet laajassa käytössä ennen 1900-luvun alkua, jolloin kuluttajakulttuurin luuranko alkoi muotoutua... Ennen tuota aikaa, jos kutsuit jotakuta kuluttajaksi, saatoit saada nyrkistä, koska olit juuri kutsunut itsensä paholaisen paikalle. -
Kommentoija 3, Gristmill -

Sosio-ekologisesti kestävä kansalaisuuden diskurssi peräänkuuluttaa sääntöjä ja sääntelyä markkinoille sekä mahdollisuuksia aktiiviseen kansalais-toimintaan uudenlaisen yhteiskunnan määrittelemiseksi. Diskurssi kyseenalaistaa sellaiset kestävä kehityksen edistämisehdotukset, joissa kestävä kehityksen nähdään toteutuvan rationaalisten ekotehokkaiden kulutus- ja elämäntyyliä seurauksena (vrt. Hobson 2002, Seyfang 2005). Sosio-ekologisesti kestävä kansalaisuuden diskurssi lähenee osittain Bakerin (2006) kestävä kehityksen ideaaliversiota, mutta korostaa edelleen ihmiskeskeistä näkemystä kestävästä kehityksestä. Diskurssin kansalainen ei kuitenkaan enää vain johda luontoa ja näe sitä resurssivarastona. Sosio-ekologisen kansalaisuuden diskurssissa kestävä elämäntyyli rakentuvat pienimuotoisen yhteisöllisyyden periaatteille (Robertson 1990, Douthwaite 1992, Schumacher 1993; ks. myös Tomlinson 2007). Omassa yhteisössä toimiminen ja omavaraisuus korostamalla diskurssi nostaa esiin myös yhteisön jäsenten sosiaalista yhteenkuuluvuutta ja ihmisten taitojen arvostamista.

EKOLOGISEN KANSALAIKUUDEN MAHDOLLISUUDET JA RAJAT

Dobsonin (2003) ekologisen kansalaisuuden mahdollisuudet ja rajat tulevat esille empiirisen analyysin keinoin. Kumpikin tunnistamani diskurssi – kuluttamisella vaikuttamaan pyrkivän kansalaisuuden diskurssi ja sosio-ekologisesti kestävä kansalaisuuden diskurssi – kiinnittää huomiota ihmisen on velvollisuuteen huolehtia luontoympäristön tilasta. Tämä velvollisuus rakentuu diskursseissa kuitenkin suhteessa ympäristön tilaan eikä suhteessa toisiin ihmisiin tai heidän ympäristöoikeuksiinsa, kuten Dobson (2003) ekologisen kansalaisuuden velvollisuusperustetta määritellään ehdottaa. Näin ollen myöskään Dobsonin esittämä ekologisen kansalaisen ensisijainen hyve – oikeudenmukaisuus – ei korostu tulkituissa diskursseissa. Sosio-ekologisesti kestävä kansalaisuuden diskurssissa huolenpito ja välittäminen, joita voidaan myös ajatella ekologisen kansalaisuuden hyveiksi, kuitenkin korostuvat. Näiden hyveiden kohde on kuitenkin ensisijaisesti lähiyhteisö ja sen luontoympäristö. Tässä suhteessa sosio-ekologisesti kestävä kansalaisuuden diskurssi määrittelee tilallisuuden suunnan toisin kuin Dobson ehdottaa.

Kuluttamisella vaikuttamaan pyrkivän kansalaisuuden diskurssi ei Dobsonin (2003) ekologisen kansalaisuuden tavoin tuo esille kansalaisoikeuksia. Kuitenkin kansalaisoikeudet voisivat toimia myös kestävä kehityksen edistämiseksi. Sosio-ekologisesti kestävä kansalaisuuden diskurssissa tiukasti velvollisuusperustainen kansalaisuuskäsitys kyseenalaistetaan juuri tältä

pohjalta: kansalaisilla on myös oikeuksia kriittiseen reflektiivisyyteen, vaihtoehtoihin sekä omaehtoiseen, aktiiviseen toimintaan (Gabrielson 2008; ks. myös Rokka & Moisander 2009).

Kansalaisuuden neuvottelu verkkokeskustelun kontekstissa tuo poliittisen toiminnan määrittelyyn mukaan uudenlaisen julkisen kontekstin. Vaikka kansalaisuudesta voidaan neuvotella uusilla areenoilla ja kansalaistoiminnan julkinen piiri voi saada uusia ilmenemismuotoja toimivat kansalaiset kuitenkin arkisissa valinnoissaan edelleen kansallisvaltioiden asettamien ehtojen ja mahdollisuuksien puitteissa. Dobson (2003) puolestaan nostaa toiminnan yksityisen ja julkisen piirin käsittelyssään esille erityisesti kodin piiriin perinteisesti liitetyn yksityisen toiminnan. Aineistosta tulkituissa diskursseissa *poliittinen* ei kuitenkaan ole siirtymässä kodin neljän seinän sisälle vaan ympäristöasioiden kontekstissa pikemminkin kaikilla inhimillisillä käytännöillä näyttäisi olevan merkitystä.

Dobson (2003) korostaa ekologisen kansalaisuuden alueettomuutta ja kansalaisten toiminnan seurauksena jatkuvasti rakentuvaa kansalaisuuden poliittista tilaa. Globalisaatioon liittyvä epätasa-arvoisuus onkin epäilemättä Dobsonin käsitteellistyksessä tärkeä huomio. Tämän epätasa-arvoisuuden kitkemiseen tavallisten ihmisten arkisten valintojen keinoin liittyy kuitenkin lukuisia ongelmia. Sosio-ekologisesti kestävä kansalaisuuden diskurssi kritisoikin avoimesti kuluttamisen käyttämistä keinona yhteiskunnallisen muutoksen aikaansaamisessa. Dobsonin individualistinen kansalaistoiminnan kaltainen ”naiivi vapaaehtoisuus” (Saíz 2005, 176) ei sosio-ekologisesti kestävä kansalaisuuden diskurssin mukaan mahdollista yhteiskunnassa tarvittavaa muutosta.

Analyysin perusteella voidaan sanoa, että Dobsonin (2003) esittämä jälki-kosmopoliittisen kansalaisuuden arkkitehtuuri antaa toimivia käsitteellisiä työkaluja uudenlaisen kansalaisuuden mahdollisuuksien tarkasteluun vaikka käsitteellistys nojaakin edelleen individualistiseen käsitykseen kuluttajista ja kansalaisista kestävä kehityksen toimijoina. Dobson on epäilemättä oikeassa vaatiessaan uudenlaista kansalaisuuden kuvaustapaa, mutta tämä uudenlainen kansalaisuus näyttää vielä hakevan uomiaan. Erästä vaihtoehtoa uudenlaiselle yhteiskunnalle ja kansalaisuudelle tuo esiin sosio-ekologisen kansalaisuuden diskurssi, jota hallitseva kuluttamista keinona käytävä diskurssi pyrkii edelleen marginalisoimaan.

EKOLOGISISTA KANSALAISISTA JA ”PAHOLAISISTA” KULUTUSKULTTUURIN KAHVIKEKKEREILLÄ

Pohjoisamerikkalaisessa kontekstissa tuotetut puheenvuorot yhteiskunnallisen kehityksen suuntavaihtoehtoista eivät näytä mahdottomilta todellisuusversiolta suomalaisessakaan kontekstissa. Kansalaisuuden mahdollisuudet esitetyn analyysin perusteella eivät kuitenkaan näytä mahdollistavan kestävä kehityksen ideaalitalan toteutumista ja jättävät erityisesti toivomisen varaa vaihtoehtoisten yhteiskuntajärjestysten luomismahdollisuuksille. Mikäli kansalaisten halutaan kantavan kortensa kestävä kehityksen kehoon tehokkaammin, tulisi kansalaisille myös taata olosuhteet, joissa uudenlaiset

vaihtoehtoiset toimintatavat tulevat mahdollisiksi (Hobson 2002, Burgess ym. 2003, Seyfang 2005, Baker 2006; ks. myös Dobson & Saíz 2005).

Kuluttajien asemaa kestäväen kehityksen toteuttajina hallinnut individualistinen diskurssi haastetaan aineistosta tulkitussa sosio-ekologisen kansalaisuuden diskurssissa. Myös yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa individualistinen kestäväen kehityksen lähestymistapa on alkanut antaa tietä yhteisöllisemmälle lähestymistavalle (Heiskanen 2005). Kulutuksen problematisointi erityisesti sosio-ekonomisen kansalaisuuden diskurssissa heittää haasteensa myös kulutustutkimukselle. Millaiseksi muodostuu kulutustutkimus jos kuluttamista ja kuluttaja-asemaa aletaan jälleen moralisoida? Ympäristöaiheisen sivuston keskustelujen analysoimisen voidaan toki myös väittää kuvaavan vain ympäristöstä kiinnostuneiden toimijoiden käsityksiä hyvästä elämästä. Mutta voiko ajatuksia "toisenlaisesta" kuitata vain ympäristöliikkeen kritiikiksi? Kulttuurimme lisääntyvää kulutuskeskeisyyttä kritisoidaan nykyään ympäristöliikkeen lisäksi myös inhimillisen onnellisuuden näkökulmasta. "Paholaisista" kulutuskulttuurin kahvikekkereillä näyttäisi siis riittävän vielä paljon jutun juurta tulevaisuudessakin.

KIITOKSET

Kiitän ohjaajiani Johanna Moisanderia ja Minna Autiota sekä anonyymeja vertaisarvioijia tekstiä eteenpäin vieneistä rakentavista kommenteista. Kiitän Liikesivistysrahastoa, Helsingin kauppakorkeakoulun tukisäätiötä ja FINNMARK-tutkijakoulua väitöskirjatutkimukseni taloudellisesta tukemisesta. Lisäksi kiitän Helsingin kauppakorkeakoulun tohtorikoulutuskeskusta työhuoneesta innostavassa tutkijayhteisössä.

LÄHTEET

- Amin, Ash (2004) 'Regions Unbound: Towards a New Politics of Place', *Geografiska Annaler*, 86B: 33–44.
- Amin, Ash, Massey, Doreen & Thrift, Nigel (2003) *Decentering the Nation: A Radical Approach to Regional Inequality*. London: Catalyst.
- Autio, Minna, Heiskanen, Eva & Heinonen, Visa (2009) 'Narratives of 'Green' Consumers – the Antihero, the Environmental Hero and the Anarchist', *Journal of Consumer Behaviour*, 8(1): 40–53.
- Baker, Susan (2006) *Sustainable Development*. London: Routledge.
- Beck, Ulrich & Beck-Gernsheim, Elisabeth (2001) *Individualization. Institutionalized Individualism and its Social and Political Consequences*. London: Sage.
- Bullen, Anna & Whitehead, Mark (2005) 'Negotiating the Networks of Space, Time, and Substance: A Geographical Perspective on the Sustainable Citizen', *Citizenship Studies*, 9(5): 499–516.
- Burgess J., Bedford T., Hobson K., Davies G. and Harrison C. (2003) '(Un)sustainable Consumption', Teoksessa F. Berkhout, M. Leach & I. Scoones (toim.) *Negotiating Environmental Change: New Perspectives from Social Science*. Cheltenham: Edward Elgar, 291–91.
- Curtin, Deane (2002) 'Ecological Citizenship', Teoksessa Isin E. & B. S. Turner (toim.) *Handbook of Citizenship Studies*. London: Sage, 293–304.

- Davies, Bronwyn & Harré, Rom (1990) 'Positioning: the Discursive Production of Selves', *Journal for the Theory of Social Behaviour*, 20(1): 43–63.
- Delanty, Gerard (2000) *Citizenship in the Global Age: Culture, Society and Politics*. Buckingham: Open University Press.
- Dobson, Andrew (2003) *Citizenship and the Environment*. Oxford: Oxford University Press.
- Dobson, Andrew & Sáiz, Ángel Valencia (2005) 'Introduction', *Environmental Politics*, 14(2): 157–162
- Douthwaite, Richard (1991) *The Growth Illusion*. Bideford: Green Books.
- Dreyfus, Hubert L. & Rabinow, Paul (1986) *Michel Foucault: Beyond structuralism and hermeneutics*.
- Eräranta, Kirsi & Moisander, Johanna (2006) 'Miten kuluttajaa hallitaan ympäristöpoliittisena toimijana?', *Teoksessa Massa, I. & Ahonen, S. (toim.) Arkielämän ympäristöpolitiikka*. Gaudeamus: Helsinki, 17–32.
- Firat, Fuat A. & Dholakia, Nikhilesh (2006) 'Theoretical and Philosophical Implications of Postmodern Debates: Some Challenges to Modern Marketing', *Marketing Theory* 6(2): 123–162.
- Foucault, Michel (1978) *The History of Sexuality, Vol. 1: The Will to Knowledge*. New York: Pantheon Books.
- Foucault, Michel (1980) *Power/Knowledge: Selected Interviews and Other Writings 1972–1977*. New York: Pantheon Books.
- Fournier, Valérie (2008) 'Escaping from the Economy: The politics of De-growth', *The International Journal of Sociology and Social Policy*, 28(11/12): 528–545.
- Gabrielson, Teena (2008) 'Green Citizenship: A Review and Critique', *Citizenship Studies*, 12(4): 429–446.
- Giddens, Anthony (1990) *The Consequences of Modernity*. Cambridge: Polity Press.
- Gubrium, Jaber F. and J. Holstein (2003) 'Analyzing Interpretive Practice', *Teoksessa N. K. & Y. S. Lincoln (toim.) Strategies of Qualitative Inquiry*. Thousand Oaks, CA: Sage, 137–157.
- Hall, Stuart (1992) 'The West and the Rest: Discourse and Power', *Teoksessa S. Hall, S. & G. Gieben (toim.) Formations of Modernity*. London: Sage/The Open University, 275–320.
- Harvey, David (1989) *The Condition of Postmodernity*. Oxford: Blackwell.
- Heater, Derek (1999) *What is Citizenship?* Cambridge: Polity Press.
- Heiskanen, Eva (2005) 'The Performative Nature of Consumer Research: Consumers' Environmental Awareness as an Example', *Journal of Consumer Policy* 28(2): 179–201.
- Held, David (2002) 'Globalization, Corporate Practice and Cosmopolitan Social Standards', *Contemporary Political Theory*, 1(1): 59–78.
- Hobson, Kate (2002) 'Competing Discourses of Sustainable Consumption: Does the 'Rationalisation of Lifestyles' Make Sense?', *Environmental Politics*, 11(2): 95–120.
- Lafferty, William M. & Meadowcroft, James (2000) 'Introduction', *Teoksessa Lafferty, W. M. & J. Meadowcroft (toim.) Implementing Sustainable Development: Strategies and Initiatives in High Consumption Societies*. Oxford: Oxford University Press, 1–22.
- MacGregor, Sherilyn (2006) 'No Sustainability with Justice: A Feminist Critique of Environmental Citizenship', *Teoksessa Dobson, A. & D. Bell (toim.) Environmental Citizenship*. Cambridge: MIT Press, 101–126.

- Massey, Doreen (1994) *Space, Place and Gender*. Cambridge: Polity Press.
- Miller, Gale (1997) 'Building Bridges: The Possibility of Analytic Dialogue Between Ethnography, Conversation Analysis and Foucault', Teoksessa Silverman D. (toim.) *Qualitative Research: Theory, Method and Practice*. London: Sage, 24–44.
- Moisander, Johanna (2007) 'Motivational Complexity of Green Consumerism. *International Journal of Consumer Studies*', 30(4): 404–409.
- Moisander, Johanna & Valtonen Anu (2006) *Qualitative Marketing Research. A Cultural Approach*. London, Sage.
- Potter, Jonathan & Wetherell, Margaret (1987) *Discourse and Social Psychology. Beyond Attitudes and Behavior*. London: Sage.
- Potter, Jonathan (1996) *Representing Reality: Discourse, Rhetoric and Social Construction*. London: Sage.
- Redclift, Michael & Woodgate, Graham (1997) 'Sustainability and Social Construction', Teoksessa Redclift, M. & G. Woodgate (toim.) *The International Handbook of Environmental Sociology*. London: Zed Books, 267–93.
- Robertson, James (1990) *Future Wealth. A New Economics for the 21st Century*. London: Cassell.
- Rokka, Joonas & Moisander, Johanna (2009) 'Environmental Dialogue in Online Communities: Negotiating Ecological Citizenship among Global Travelers', *International Journal of Consumer Studies*, 33(2), tulossa.
- Sáiz, Angel Valencia (2005) 'Globalisation, Cosmopolitanism and Ecological Citizenship', *Environmental Politics*, 14(2): 163–178.
- Scammell, Margaret (2000) 'The Internet and Civic Engagement: The Age of the Citizen-Consumer', *Political Communication* 17(4): 351–355.
- Schumacher, Ernst F. (1993[1973]) *Small is Beautiful: A Study of Economics as if People Mattered*. London: Vintage.
- Seyfang, Gill (2005) 'Shopping for Sustainability: Can Sustainable Consumption Promote Ecological Citizenship?', *Environmental Politics*, 14(2): 290–306.
- Silk, J. (1999) 'Guest Editorial: The Dynamics of Community, Place and Identity', *Environment and Planning A*, 31(1): 5–17.
- Slater, Don & Tonkiss, Fran (2001) *Market Society*, Polity Press, Cambridge
- Tomlinson, John (2007) *The Culture of Speed: The Coming of Immediacy*. London: Sage.
- Trentman, Frank (2006) 'The Modern Genealogy of the Consumer: Meanings, Knowledge, and Identities'. Teoksessa Trentman, F. & J. Brewer (toim.) *Consuming Cultures, Global Perspectives: Historical Trajectories, Transnational Exchanges*, Oxford & New York: Berg, 19–69.
- Trentman, Frank (2007) 'Citizenship and consumption', *Journal of Consumer Culture*, 7: 147–158.
- Wackernagel, Mathis & Rees, Williams (1996) *Our Ecological Footprint: Reducing Human Impact on the Earth*. British Columbia: New Society Publishers.
- WCED (World Commission on Environment and Development) (1987) *Our Common Future*. Oxford: Oxford University Press.

TUTKIMUKSEN EMPIIRINEN AINEISTO

Strategic Consumption: How to Change the World with What You Buy (Strateginen kuluttaminen: Miten muuttaa maailmaa ostamisen avulla) Saatavilla osoitteesta:

<http://www.worldchanging.com/archives/006373.html>

[Luettu 23.10.2008]

"Sustainable consumerism": real or illusory? ("Kestävä kuluttajuus" : Totta vai tarua?) Saatavilla osoitteesta:

<http://gristmill.grist.org/story/2007/4/1/124334/6306>

[Luettu 23.10.2008]

KIRJOITTAJATIEDOT

Kirjoittaja Annu Markkula on markkinoinnin jatko-opiskelija Helsingin kaupakorkeakoulussa. Sähköposti: annu.markkula(at)gmail.com.